

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.3+338.433(477)

Глубіш Л. Я.

Національний університет «Львівська політехніка»

СИМБІОЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЙ ЯК БАЗИС ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ СТОРІН РИНКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Задля формування методологічного базису побудови оптимального формату економічних інтересів сторін ринкової взаємодії досліджено можливість симбіозу макроекономічних теорій. Обґрунтовано логічну послідовність їх поєднання відповідно до етапів та рівнів проведення наукового дослідження в ході пошуку шляхів та можливостей оптимізації економічних інтересів сторін ринкової взаємодії на основі взаємних очікувань та принципу рівності граничних жертв, використовуючи як інструментарій побудови алгоритму оптимальної поведінки гравців ринку теорію стейкхолдерів, теорію ігор та теорію добробуту. **Ключові слова:** економічні інтереси, теорія добробуту, теорія ігор, теорія стейкхолдерів, сторони ринкової взаємодії, оптимізація.

Постановка проблеми. Для економіки як системи характерно кілька варіантів розвитку, із множини яких можливо реалізувати лише один, який буде оптимальним для даного стану економічної системи та окремих її сфер упродовж конкретного періоду часу. Потрібні нова парадигма економічного мислення та практичні алгоритми оптимального формату поведінки споживача, виробника та держави як сторін ринкової взаємодії задля оптимізації їх економічних інтересів, лише тоді можна буде говорити про зростання економіки, що не є самоціллю, а лише засобом покращення добробуту країни. Це зумовлює необхідність проведення всебічного аналізу економічних інтересів, потреб, мотивів діяльності, дій та моделей поведінки сторін ринкової взаємодії на принципах системного підходу, тому в ході дослідження слід застосувати не якусь одну, а симбіоз макроекономічних теорій, що дадуть змогу сформувати базис методології оптимізації економічних інтересів усіх сторін ринкової взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій періодиці зустрічаємо праці, які містять аналіз відомих графоаналітичних моделей походження інтересів сторін – учасників ринкових трансакцій для визначення умов гармонізації інтересів засновників державно-приватних партнерств [1, с. 85], пропонується механізм узгодження економічних інтересів суб'єктів ринку, що базується на принципах раціональності їх поведінки та домінанті державного інтересу [2, с. 42], визначено пріоритетні напрями гармонізації інтересів суб'єктів економічного простору [3]. Окрім того, пропонується інструментарій оцінки узгодження економічних інтересів господарюючих суб'єктів в економічних системах [4] та аналізується ефективність діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість сучасних наукових досліджень зосереджено на побудові моделей взаємодії сторін ринкових відносин, в основу яких покладено, як правило, один із відомих підходів. З огляду на це, отримані результати не дають змоги цілковито оцінити реальний стан справ, а надто

економічні ефекти, що уособлюють реалізовані на практиці економічні інтереси, знання закономірностей прояву яких повною мірою дасть змогу визначати тенденції розвитку економічної системи, пояснювати на цій основі реальні факти і процеси соціально-економічного життя, розуміти і передбачати економічні події. Інакше кажучи, враховуючи виклики сьогодення, необхідно, розширюючи інструментарій, консолідувати зусилля на напрацюванні дієвих засобів побудови оптимального формату відносин усіх сторін ринкової взаємодії.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності, можливості та логіки гармонійного поєднання макроекономічних теорій, яке закладе основу для розроблення методології оптимального формату поведінки усіх сторін ринкової взаємодії, що дасть змогу досягти оптимізації їх економічних інтересів упродовж конкретного періоду часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еволюція розвинутих країн на основі соціально орієнтованої та регульованої економіки ринкового типу, коли кожен суб'єкт, керований усвідомленою вигодою, переслідує власні інтереси і реалізує їх у ході конкурентних економічних відносин, породжує проблему узгодження економічних інтересів різних сторін ринкової взаємодії для недопущення опортуністичної поведінки носіїв інтересів у процесі досягнення поставлених ними цілей. Усесторонньо узгоджену взаємодію груп інтересів можна простежити на прикладі їх прояву у сфері суспільного виробництва, де кожен учасник ринку, відповідно до поставленої мети, виконуючи властиві йому функції, реалізує на практиці своє цільове призначення. Зважаючи на те, що держава, виробники та споживачі – протилежні сторони ринкових відносин, що переслідують протилежні цілі, тому їх економічні інтереси, як правило, носять суперечливий характер. Зміст та форма самої ринкової взаємодії визначаються множиною факторів впливу і підпорядковується об'єктивним економічним законам та закономірностям, що породжуються наявними виробничими відносинами.

Досліджуючи економічні інтереси з позицій системного підходу, «входом» у систему реаліза-

ції економічних інтересів у процесі суспільного виробництва необхідно розглядати внутрішню сутність потреб, усвідомлення якої дає змогу трансформувати їх в інтереси сторін ринкової взаємодії. А «виходом» із даної системи слід уважати одержані в результаті ринкової взаємодії, реалізовані на практиці цілі економічних суб'єктів – носіїв економічних інтересів. Беручи за основу думку, що індивідуальні та приватні інтереси антагоністичні тільки ззовні, а по суті вони солідарні, бо переслідуючи свій корисливий інтерес кожний слугує іншим, та припущення, що груповий інтерес – це сума однорідних інституційованих інтересів [7], можна стверджувати, що для кожної сторони ринкової взаємодії властивий економічний інтерес, який слід уважати причиною виникнення цілеспрямованих та скоординованих соціальних дій і/або господарської діяльності задля отримання вигоди або ж досягнення очікуваної зміни. Тобто йдеться про взаємозалежність сторін ринку, яка зумовлює їх співробітництво, бо не задовольнивши економічні інтереси одна одної, жодна сторона ринкової взаємодії не зможе реалізувати власних, що робить необхідним їх співробітництво. Все це вказує на системний характер даного явища. Отже, система реалізації економічних інтересів уособлює єдність взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою структурних елементів, економічні інтереси яких виникають і реалізуються в ході їх ринкової взаємодії, зумовленої відносинами власності, принципом економічної вигоди, мотивами і стимулами (рис. 1).

Обґрунтовуючи такий підхід, слід попередити хибне уявлення про статичність процесу формування, трансформації та реалізації економічних інтересів. Беручи до уваги той факт, що вони є суспільною формою прояву, усвідомленим прагненням суб'єктів ринкової взаємодії до задоволення економічних потреб, а також зважаючи на різноманітність чинників, під впливом яких вони розвиваються, цей процес слід уважати явищем динамічним. Тому складну систему реалізації економічних інтересів сторін ринкової взаємодії можна розглядати та оцінювати як таку, що знаходиться в стані динамічної рівноваги [6, с. 215]

та функціонує на засадах взаємних очікувань. Так, сторона ринкової взаємодії «споживач», агрегована шляхом часткового узгодження економічних потреб та інтересів споживача як індивіда, як представника певних верств населення та як члена трудового колективу, очікує від «держави» соціальних програм, а від «виробника» – товарів, послуг та заробітної плати. Тоді як «виробник» очікує отримати від «споживача» ресурси, а від «держави» – підтримку та «правила гри», тобто правил ведення бізнесу. Своєю чергою, «держави» повинна стати гарантом досягнення такого результату, закладаючи в основу ринкових відносин систему ціннісних орієнтацій, спрямовану на реалізацію національних інтересів, що логічно ув'язується з національною ідеєю, продиктованою нагальними проблемами часу, визначає «правила гри», формулює стратегію виживання, розвитку і процвітання в теперішньому і майбутньому. Очікуваннями «держави» з боку «виробника» є своєчасна сплата податків, а з боку «споживача» – отримання доручень та повноважень. Досягнення партнерства «держави» і «бізнесу» гарантуватиме безкризовість економіки та підвищення соціальних стандартів. Це підтверджує тезу про взаємообумовленість узгодженої взаємодії тріади сторін ринкових відносин, кожна з яких представлена на ринку соціально-економічними суб'єктами, що можуть функціонувати відособлено та/або об'єднуватися в групи (тимчасові, постійні, приховані), які, керуючись усвідомленою вигодою від реалізації на практиці економічного інтересу, вступають у ринкові відносини через необхідність вирішення конкретного завдання заради досягнення поставлених цілей. Інакше кажучи, соціально-економічні суб'єкти є учасниками товаробмінних операцій, тобто тримачами частки ринку, що зумовлює застосування як інструмента оптимізації економічних інтересів сторін ринкової взаємодії теорії (зацікавлених сторін) стейкхолдерів, яких можна розглядати як єдине суперечливе ціле, рівнодіюча інтересів чистин якого буде визначати траєкторію еволюції економічної системи (рис. 2). Це зумовлює необхідність оптимальної поведінки носіїв економічних інтересів, яка

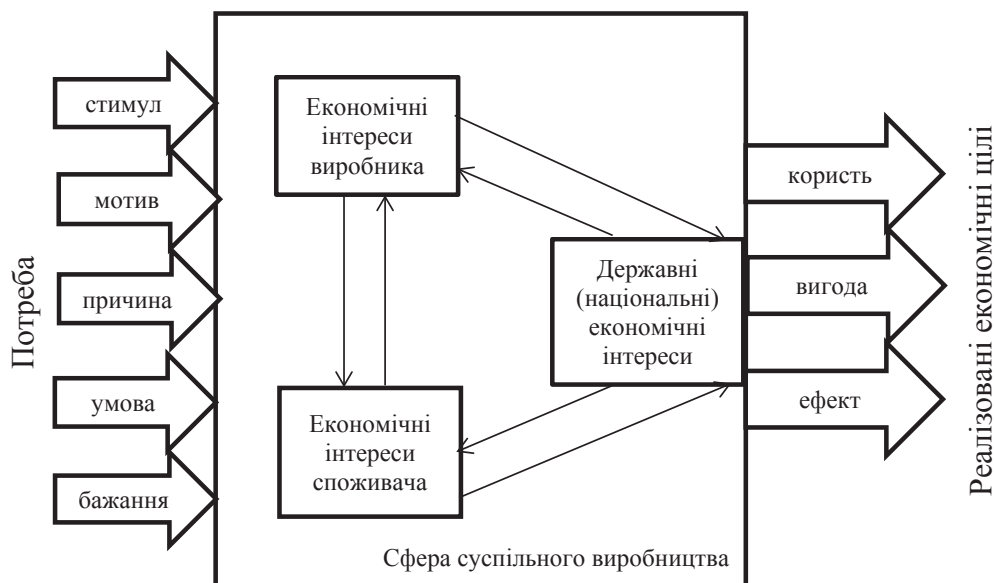

Рис. 1. Система реалізації економічних інтересів у виробничій сфері

Джерело: розробка автора

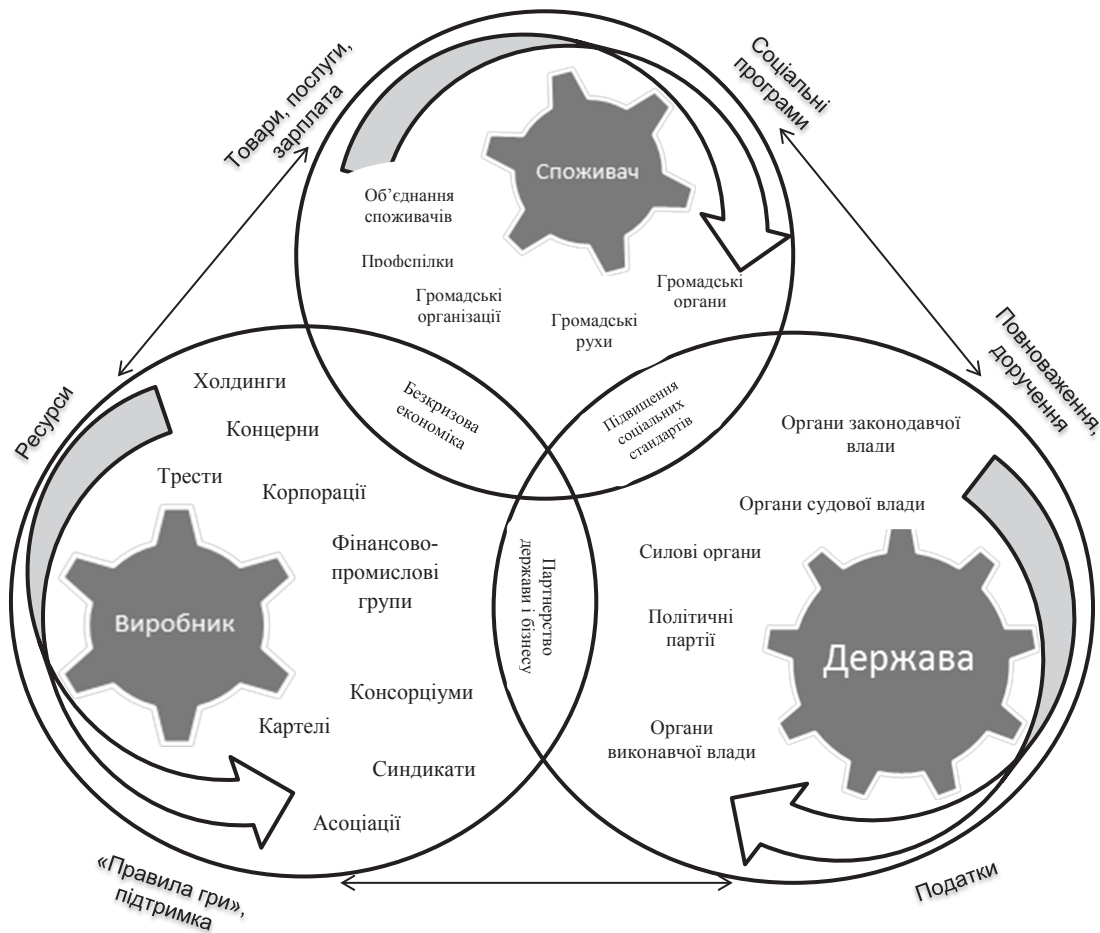

Рис. 2. Механізм оптимізації економічних інтересів сторін ринкової взаємодії на основі взаємних очікувань

Джерело: розробка автора

залежить від вибору найбільш бажаного результату з їх множини, що базується на порівнянні можливих переваг, які зможе отримати носій економічного інтересу за умови дотримання ним чіткої послідовності дій.

Для моделювання процесу оптимізації їх економічних інтересів як математичний апарат використовують теорію ігор, оскільки суб'єкти ринкових відносин, які приймають участь в узгодженні своїх інтересів, зветься гравцями. Метою застосування теорії ігор є необхідність визначення інтересів гравців, знаходження можливих варіантів їх узгодження та пропозиція прогнозу розвитку подій відповідно до зробленого сторонами вибору [8]. Беручи до уваги те, що кожен гравець ринку може у певний спосіб впливати на хід подій, але не має змоги повністю ним керувати, формалізована спрощена модель (гра) будується залежно від наявної економічної ситуації. Цьому процесу передують окреслення необхідних змін умов гри (ринкових взаємовідносин), щоб нова гра (ринкова взаємодія) забезпечила потрібний результат (конкретний економічний ефект). Зокрема, визначення оптимальних правил поведінки залежить від кожного гравця, якому властива певна послідовність дій, тобто стратегія поведінки, що визначає тип гравця та характеризується сукупністю стратегій, яких притримується гравець у ході гри. Своєю чергою, тип гравця дає змогу чітко окреслити переваги – порівняння гравцем

можливих результатів (наслідків, ефектів) своєї діяльності для вибору ним найоптимальнішого із їх множини. Це, своєю чергою, впливає на раціональність поведінки гравця (рис. 3).

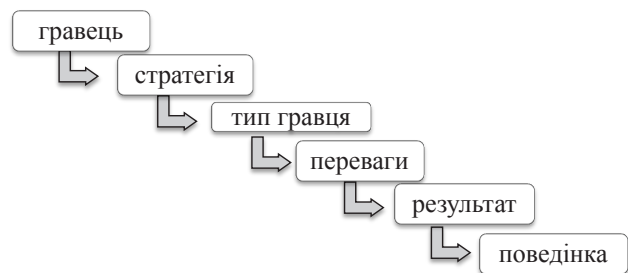

Рис. 3. Алгоритм визначення оптимальної поведінки гравців ринку

Джерело: побудовано на основі [8; 10]

При цьому попри бажання отримати гарантовану вигоду (виграш) стратегія гравцем вибудовується на основі принципу рівності граничних жертв, адже усвідомлений частковий програш (утрата) кожного із гравців ринку як своєрідна «жертва», здійснена на користь іншого гравця, є життєво необхідним для безперервного функціонування економічної системи як такої, оскільки забезпечуватиме відтворення економічних відносин і гарантуватиме виграш (вигоду) кожному, що буде свідченням реалізації їх інтересів

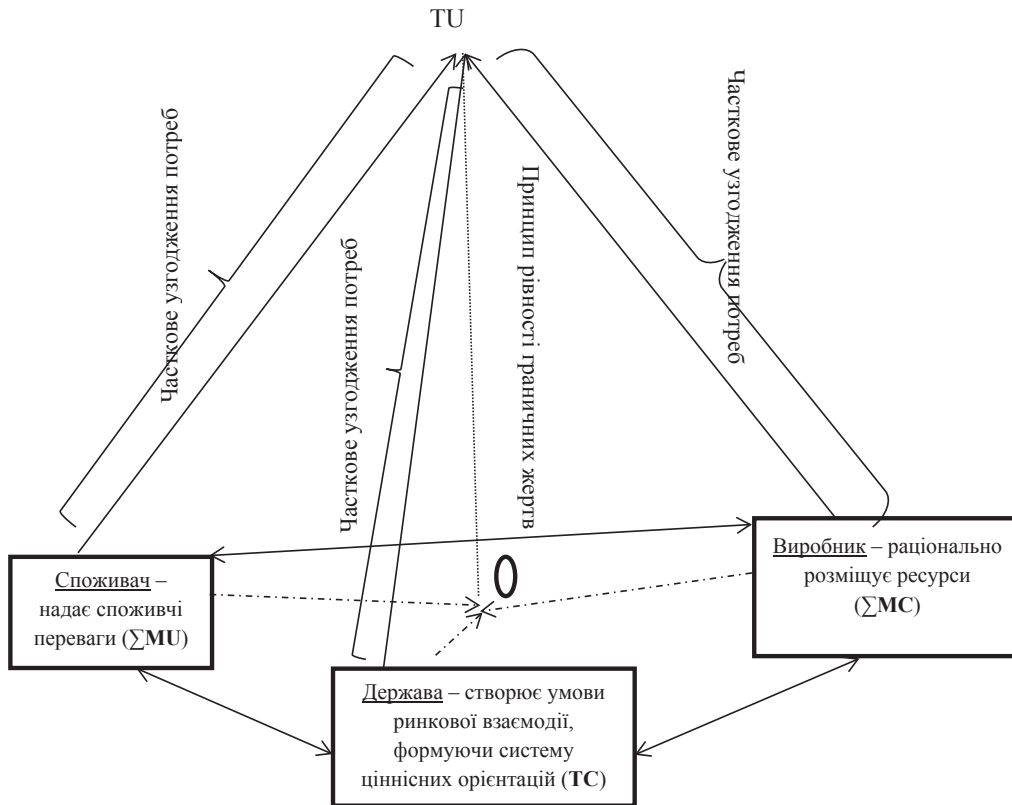

Рис. 4. Тригранна піраміда взаємообумовленості оптимізації економічних інтересів тріади гравців ринку на макрорівні

Джерело: розробка автора

на практиці. Так, переслідуючи власні інтереси, стейкхолдери сторін ринкової взаємодії, частково узгоджуючи потреби, свідомо йдуть на частковий програш. Зокрема, найманий працівник та менеджер «жертвують» власним дозвіллям, спокоєм, здоров'ям, а власник бізнесу – капіталом, відмовляючи собі у радощах споживання, перетворює частину свого особистого доходу на засоби виробництва. Винагородою за усвідомлений частковий програш для найманого працівника та менеджера є заробітна плата, а для власника бізнесу – прибуток, для держави – податок, для споживача – соціальні гарантії. Це пояснює, чому на макрорівні рівність граничних жертв ототожнюється із частковим узгодженням потреб стейкхолдерів сфер ринкових відносин та відповідним їх задоволенням, яке є головною умовою узгодженої ринкової взаємодії (рис. 4).

Критерієм ефективності функціонування економічної системи в умовах глобалізації стає реалізація економічних інтересів через ринкові відносини стейкхолдерів сторін ринкової взаємодії, тому зусилля держави мають бути спрямовані на зростання суспільної користі завдяки застосуванню на практиці принципу компенсації, який має на меті максимізацію добробуту, що уособлює потрібний вигравш (вигоду), оскільки вказує на три мети сторін ринкової взаємодії: для «виробника» – підвищення економічної ефективності; для «споживача» – посилення соціальної спрямованості та для «держави» – досягнення спільної дії всіх структурних елементів як єдиної системи, що призводить до позитивного впливу на показники її функціонування. Одним з основних компонентів підходу з позицій потрібного вигравшу, націленого уже не на максимізацію, а на оптимізацію,

оскільки передбачає узгодження цілей стейкхолдерів сторін ринкової взаємодії, є доступ до ресурсів і до ринку. До цього оптимуму як індикатора добробуту і прямує ринковий конкурентний механізм. Унаслідок цього й отримуємо ту ситуацію, яку А. Сміт образно назвав «невидимою рукою ринку: кожен гравець на ринку прагне власної вигоди, але у вигравшу залишаються всі». Звідси – оптимальність поведінки гравців ринку гарантує кожному з них вигравш, але послідовність їх дій (стратегія) вибудована так, що відхід будь-якого з учасників від узгодженої ринкової взаємодії може тільки зменшити або унеможливити його вигравш.

Разом із тим в умовах регульованої економіки ринкового типу держава хоча є і повноправним учасником товарообмінних операцій, водночас через диверсифікацію економічних потреб відповідно до збільшення кількості носіїв економічних інтересів повинна усувати недоліки функціонування ринкового механізму шляхом урівноваження на принципах часткового узгодження економічних потреб та відповідного їх задоволення, діалектичного взаємозв'язку економічних інтересів виробників і споживачів, адже учасники ринкової взаємодії наділені неспівпадаючими інтересами [9, с. 380], які є відображенням дій суб'єктів або їх груп залежно від можливості задоволення тієї чи іншої потреби, тому існує ризик виникнення конфлікту, здатного спровокувати застій або цілковитий занепад економічної системи.

Висновки. В умовах сьогодення формується новий економічний простір, який створює нові можливості, а також нові бар'єри у веденні господарської діяльності на конкурентних засадах, що лише сприяє формуванню економічних

інтересів та забезпеченню їх постійної зміни, рухомості, вимагаючи розроблення та освоєння нових способів їх оптимізації. Динамічність ринку вимагає застосування системного підходу під час формування методології оптимального формату поведінки усіх сторін ринкової взаємодії, тому доцільним є поєднання макроекономічних теорій у логічній послідовності відповідно до етапів та рівнів проведення наукового

дослідження в ході пошуку шляхів та можливостей оптимізації їх економічних інтересів упродовж конкретного періоду часу. Найвагомішою ознакою досягнення «точки економічного оптимуму» вважається відповідність виробничого потенціалу споживчому, тобто оптимальне співставлення рівня використання виробничих можливостей та рівня задоволення економічних потреб.

Список використаних джерел:

1. Петренко В.П. Графоаналітичне моделювання процесів і умов гармонізації інтересів сторін – учасників державно-приватних партнерств / В.П. Петренко, Г.Ф. Боднар // Наукові праці НУХТ. – 2010. – № 34. – С. 85–88.
2. Нікішина О.В. Баланс інтересів: критерій раціональності економічних відносин (на прикладі державного ринку зерна) / О.В. Нікішина // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 4. – С. 42–48.
3. Статівка Н.В. Гармонізація інтересів суб'єктів економічного простору в процесі державного регулювання економіки / Н.В. Статівка // Державне будівництво. – 2008. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_10.
4. Слав П.А. Согласование экономических интересов хозяйствующих субъектов в экономических системах : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 / П.А. Слав ; Челябинский госуд. ун-т. – Челябинск, 2012. – 24 с.
5. Олексів І.Б. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу / І.Б. Олексів // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>.
6. Морозюк Н.С. Вплив стейкхолдерів на сучасний стан продовольчої безпеки України / Н.С. Морозюк, О.В. Ніколюк // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 5(15). – С. 213–217.
7. Гарифова Л.Ф. Экономические интересы хозяйствующих субъектов в информационной экономике : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 / Л.Ф. Гарифова ; ФГАОУ ВП Казанский (Привожский) федер. ун-т. – Казань, 2011. – 158 с.
8. Шиян А.А. Теорія ігор: основи та застосування в економіці та менеджменті : [навчальний посібник] / А.А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 164 с.
9. Школьная энциклопедия математика / Под ред. С.М. Никольского. – М., 1996. – 520 с.
10. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу : [навчальний посібник] / Г.І. Купалова. – К. : Знання, 2008. – 639 с.

Глубиш Л. Я.

Национальный университет «Львовская политехника»

СИМБИОЗ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ТЕОРИЙ КАК БАЗИС ОПТИМИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ СТОРОН РЫНОЧНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Резюме

Для формирования методологического базиса построения оптимального формата экономических интересов сторон рыночного взаимодействия исследована возможность симбиоза макроэкономических теорий. Обоснована логическая последовательность их сочетания в соответствии с этапами и уровнями проведения научного исследования в ходе поиска путей и возможностей оптимизации экономических интересов сторон рыночного взаимодействия на основе взаимных ожиданий и принципа равенства предельных жертв, используя при этом в качестве инструментария построения алгоритма оптимального поведения игроков рынка теорию стейкхолдеров, теорию игр и теорию благосостояния.

Ключевые слова: экономические интересы, теория благосостояния, теория игр, теория стейкхолдеров, критерий, стороны рыночного взаимодействия оптимизация.

Hlubish L. Ya.

Lviv Polytechnic National University

THE SYMBIOSIS OF MACROECONOMIC THEORIES AS THE BASIS OF OPTIMIZATION OF ECONOMIC INTERESTS OF PARTIES OF MARKET INTERACTIONS

Summary

For forming of methodological base of construction of optimal format of economic interests of sides of market interaction possibility symbiosis of macroeconomic theories is investigational. Reasonably logical sequence of their combination in accordance with the stages and levels of realization of scientific research during the search of ways and possibilities of optimization of economic interests of sides of market interaction on the basis of mutual expectations and principle of equality of maximum victims. Using here as a tool of construction of algorithm of optimal behavior of market players stakeholders theory, game theory and welfare theory.

Key words: economic interests, welfare theory, game theory, stakeholder theory, the side of market interaction, optimization.